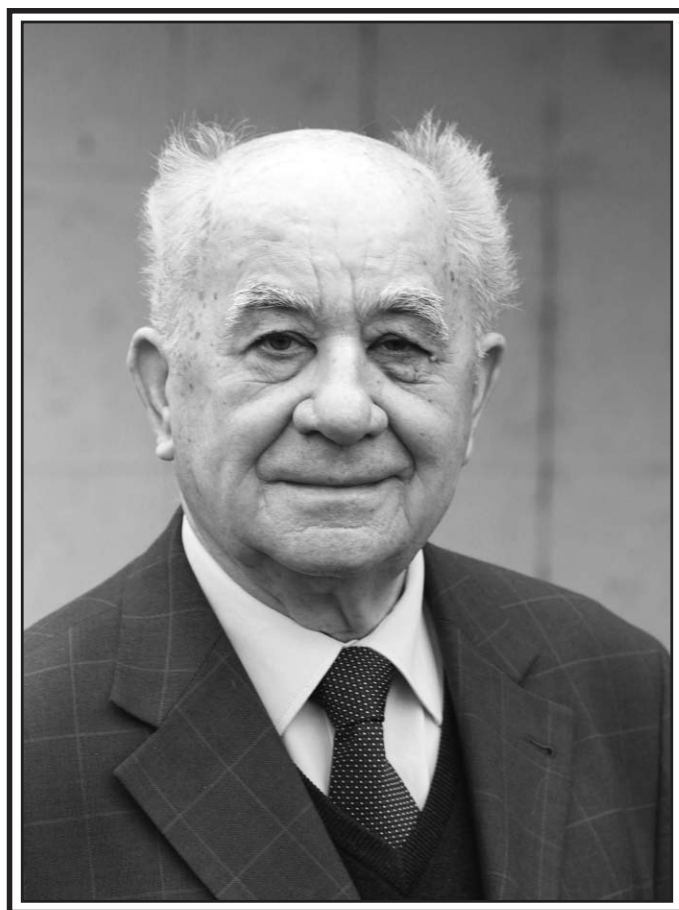

IN MEMORIAM

Prof. PhDr. Jozef Vladár, DrSc.
(* 20. 1. 1934–†31. 1. 2025)

Na začiatku roka 2025 utrpela slovenská archeológia bolestivú stratu. Dňa 31. januára 2025 nás krátko po dovŕšení 91. narodenín navždy opustil popredný slovenský archeológ prof. PhDr. Jozef Vladár, DrSc. – kolega, vedec, učiteľ i priateľ. Pán profesor bol aktívnym bádateľom až do posledných dní. So zápalom diskutoval so svojimi nasledovníkmi o bežiacich i budúcich projektoch, delil sa o svoje vízie a šíril okolo seba pozitívnu energiu a optimizmus.

Narodil sa 20. januára 1934 v Brodzanoch, v okrese Partizánske, a k rodisku i regiónu strednej Nitry sa vždy hrdo hlásil. Už v detstve si ho podmanilo čaro objavovania archeologických nálezov a poznania dávných dejín. To ho priviedlo k štúdiu archeológie na Filozofickej fakulte Univerzity Ko-

menského v Bratislave (ďalej FF UK). Bol súčasťou prvej silnej generácie archeológov, ktorí neskôr formovali celý odbor – profesorka T. Štefanovičová, kolegyne Z. Benkovská-Pivovarová a M. Lamiová-Schmiedlová, či kolegovia A. Vallašek, S. Šiška a I. Keller.

Po skončení štúdia v roku 1958 začal pracovať v Archeologickom ústave SAV v Nitre (ďalej AÚ SAV), kde sa stal vedúcim vedeckého oddelenia a v rokoch 1969–1976 zástupcom riaditeľa. V roku 1974 sa habilitoval na FF UK a už v roku 1976 získal ako jeden z najmladších výskumníkov vedeckú hodnosť doktora historických vied. V tom istom roku postúpil do funkcie zástupcu podpredsedu SAV a v tejto pozícii zotrval do roku 1987. V roku 1983 bol menovaný za profesora.

V období 1979–1990 bol zároveň riaditeľom Encyklopedického ústavu SAV. V rokoch 1988 a 1989 krátko pôsobil ako dekan na FF UK. Z tejto funkcie po študentských protestoch počas Nežnej revolúcie v roku 1989 dobrovoľne odstúpil, čím umožnil konanie vôbec prvých slobodných demokratických volieb nového dekana v bývalom Československu.

V roku 1990 sa vrátil ako vedúci vedecký pracovník do AÚ SAV v Nitre, kde pôsobil až do roku 2017, keď prešiel do pozície emeritného pracovníka. V rokoch 1996–2007 zastával funkciu profesora i garanta študijného odboru archeológia na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre (ďalej UKF), pričom sa v roku 2007 stal súčasťou novo konštituovanej Katedry muzeológie, kde zotrval vo funkcii riadneho a neskôr emeritného profesora do roku 2017.

V 50.–70. rokoch 20. stor. venoval J. Vladár veľké úsilie terénnym výskumom, najmä v Ponitří a na Spiši. Výraznú stopu zanechal jeho rozsiahly plošný výskum v Branči (1961, 1962), ktorého výsledky sa dodnes využívajú najmä pri riešení zložitých otázok doby kamennej, staršej doby bronzovej a sídliskovej problematiky doby rímskej.

V rokoch 1968–1975 viedol na Myšej Hôrke v Spišskom Štvrtku jeden z najvýznamnejších stredoeurópskych archeologických výskumov, pre ktorý sa rýchlo a oprávnené udomácnil názov „slovenské Mykény“. Aj tento výskum je dnes v centre medzinárodných projektov využívajúcich najmodernejšie metódy prírodných a technických vied, ktoré prinášajú nové poznatky o zdrojoch surovín, metalurgii, diaľkovej výmene, datovaní, pohyboch obyvateľstva, sociálnej štruktúre i kolapsoch spoločností.

Vo svojom vedeckom výskume sa zameriaval na štúdium pravekých kultúr, predovšetkým obdobia neskorej doby kamennej a staršej doby bronzovej v stredoeurópskom kontexte. Osobitnú pozornosť venoval najstarším výtvarným a protourbánnym prejavom, kultu, chronológii i metodológii. Geograficky sa koncentroval na strednú a juhovýchodnú Európu až po oblasť Kaukazu.

Neboli mu však cudzie ani ďalšie témy a obdobia, čo sa prejavovalo nielen v jeho publikáciách, ale aj v odborných diskusiách, v ktorých uplatňoval široký rozhľad polyhistora. Spomínam si na vášnivé diskusie s A. Točíkom a T. Kolníkom v budove na Východnej ulici pod Nitrianskym hradom. Nezriedkavo to aj zaiskrilo, no záver bol vždy pozitívny – teórie sa cizelovali a spresňovali.

Výsledky svojich výskumov publikoval v takmer dvadsiatich autorských a spoluautorských monografiách a monografických štúdiách a v takmer 300 odborných štúdiách doma i v zahraničí. Tieto práce sú dodnes citované kolegami po celom svete.

Evidovaných má viac ako 4000 vedeckých ohlasov, z toho približne 70 % v zahraničí.

Ku kľúčovým publikačným výstupom patria práce: *Pohrebiská zo staršej doby bronzovej v Branči* (1973), *Osteuropäische und mediterrane Einflüsse im Gebiet der Slowakei während der Bronzezeit* (spoluautor, 1973), *Die Dolche in der Slowakei* (1974), *Umenie dávnovekého Spiša* (1978), *Praveká plastika* (1979), *Dávne kultúry a Slovensko* (1983), *Slovensko v dobe bronzovej* (spoluautor, 1991), *Karpatenbecken – Sintašta – Mykene* (spoluautor, 1996), *Die Bronzezeit im slovakischen Raum* (spoluautor, 1999), *Branč. Germánska osada z 2. až 4. storočia* (spoluautor, 2007), *Staré Slovensko 4. Doba bronzová* (spoluautor, 2015). Významná bola aj jeho participácia na kolektívnych encyklopedických dielach – *Encyklopédia Slovenska III–VI*, *Pedagogická encyklopédia Slovenska 1, 2*, *Dejiny Slovenského národného povstania*, *Encyklopédia odboja a SNP*, *Encyklopédia dramatických umení Slovenska 1, 2* a ďalších. Stále inšpirujúca je kniha *Venuše slovenského praveku* (so sonetmi V. Turčányho, 1979) – jedinečný pohľad do umeleckej duše človeka na pomedzí archeológie, umenovedy a poézie.

Profesor J. Vladár bol výnimočným popularizátorom vedy, s darom jazyka a vynikajúcimi znalosťami. Aj vďaka nemu vznikla v závere 70. rokov 20. stor. jedinečná edícia vydavateľstva Tatran – *Dávnoveké umenie Slovenska (Ars slovaca antiqua)* – s 19 monografiami sprístupňujúcimi verejnosti skvostné archeologické nálezy od praveku až po stredovek. Bol aktívnym členom Spolku slovenských spisovateľov, kde sa popri historickej spisbe venoval aj životopisným projektom významných autorov. Ako spoluautor mal výrazný podiel na vydávaní obnovenej verzie Almanachu Nitra.

Pán profesor J. Vladár bol inšpirujúcim pedagógom. S výučbou začínal na FF UK. Dodnes si spomínam nielen na pútavé prednášky, ale najmä na skúšky na Klemensovej ulici, kde v tom čase pôsobil ako riaditeľ Encyklopedického ústavu. Posadil nás do mäkkých kresiel, objednal čaj či kávu a z bežnej skúšky sa nenápadne stala inšpiratívna diskusia o dobe bronzovej.

V 90. rokoch sa podieľal na kreovaní Katedry archeológie na UKF, kde pôsobil aj ako garant štúdia. Formoval tu novú generáciu archeológov, historikov, kulturológov a muzeológov. Dnes univerzita i odbor žnú plody tejto práce v podobe kvalitného, personálne stabilizovaného výskumného a vzdelávacieho pracoviska.

Svojich študentov viedol ku kritickému mysleniu, povzbudzoval ich k odvahe a aktívne ich zapájal do medzinárodných projektov. Stál aj za viacerými významnými štipendiami mladých kolegov, pričom využíval svoje dlhoročné odborné i priateľské kon-

takty (napr. prof. B. Gediga – Poľsko, prof. B. Hensel – Nemecko, prof. B. Lichardus – Saarbrücken, K. Weidemann – Mainz). Bol korešpondenčným členom Nemeckého archeologického ústavu (DAI) v Berlíne, členom Conseil International des Études Indo-Européennes et Thraces v Sofii a Conseil Permanent Medzinárodnej únie prehistorických a protohistorických vied.

Za svoju prácu získal viacero prestížnych ocenení, medzi nimi Zlatú čestnú plaketu SAV Ľudovíta Štúra (1984), Striebornú medailu ministra pôdohospodárstva SR za objav a výskum „slovenských Mykén“ (2002), Zlatú plaketu UKF v Nitre (2004), Cenu mesta Nitry (2004) a Cenu rektora UKF za publikačné aktivity v kategórii celoživotné dielo (2005). V roku 2004 bol zaradený medzi významné osobnosti SAV a v roku 2009 medzi významné osobnosti Nitrianskeho samosprávneho kraja.

Pán profesor Vladár nebol len vedec a pedagóg, ale predovšetkým človek s nevyčerpatelným optimizmom, pokojom a nadhľadom. Bol skutočným gentlemanom a galantným kolegom, ktorý si vždy našiel čas na dobré slovo a úsmev. Pri rozlúčkach po priateľských stretnutiach zvykol citovať svoje obľúbené verše Jána Smreka, ktoré nám pripomínajú jeho pokoj a nadhľad:

*„Nebude dobre na svete,
kým ruky, ktoré plnia náboje,
nenavrátia sa ku plneniu fliaš.
Prečo má tiecť len krv?
Nech tečú nápoje!
Nech miesto hromobitia kanónov
je počuť krotký cvengot fliaš.“*

Jozefa Vladára vystihuje aj charakteristika, ktorú o ňom napísal jeho priateľ prof. J. Bátora (2014): *„Sú to slneční ľudia, a kto sa v ich dosahu ocitne, začíti blahodarné teplo a svetlo životodarných lúčov.“* A presne takéhoto si pána profesora budeme pamätať.

Európska veda stratila výskumníka, ktorý zasvätil život hľadaniu pravdy o minulosti a odovzdávaniu poznania ďalším generáciám. Jeho dielo zostane zapísané v knihách, jeho objavy v dejinách a jeho odkaz v srdciach všetkých, ktorých inšpiroval.

Češť jeho pamiatke!

LITERATÚRA

Bátora 2014 – J. Bátora: Životné jubileum prof. PhDr. Jozefa Vladára, DrSc. *Slovenská archeológia* 62, 2014, 399–401.

doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc.
Archeologický ústav SAV, v. v. i.
Akademická 2
SK – 949 21 Nitra
matej.ruttkay@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6441-9914>

